

UVOD

Maloljetničko krivično pravo jeste skup zakonskih propisa kojima se određuje krivičnopravni status maloljetnih lica¹, odnosno to je pravo koje propisuje poseban tretman prema maloljetnim učinocima krivičnih djela.²

Maloljetnička delinkvencija, odnosno društveno neprihvatljivo ponašanje maloljetnih lica je veoma ozbiljan problem sa kojim se susreću savremena društva. U pitanju su maloljetne osobe koje su počinile različita kaznena djela, mada su to uglavnom imovinski delikti, a zbog kojih je protiv njih pokrenut kazneni postupak, kao i izrečena neka od zakonom predviđenih blažih ili težih sankcija, odnosno kazni. Može se reći da se maloljetnička delinkvencija u početnom stadiju nije razlikovala od kriminaliteta, a danas se ta razlika ipak ističe, jer su maloljetnici kao takvi veoma osjetljiva kategorija lica, učinilaca prekršajnih ili krivičnih djela.

Sam pojam „delinkvencija” potiče od latinske riječi *delictum*, odnosno ponašanje koje označava djelo koje je zakonom zabranjeno. Takva ponašanja podrazumijevaju prestupe, greške, zločin, teže oblike asocijalnog, antisocijalnog, socio-patološkog i kriminalnog ponašanja, zatim krađu, pljačku, namjerno izazivanje štete, požara, prestupništva, razbojništva, kao i devijantno ponašanje suprotno svim moralnim normama. Ubistvo je najteže krivično djelo i zbog toga ne spada u kategoriju prestupa.

Objašnjenje kriminaliteta kroz sociološke i psihijatrijsko-psihološke aspekte, izraženo je u načinu tretiranja porodice. Porodica je jedan od uzroka, odnosno faktora mogućnosti pojave kriminaliteta. Sociolozi se zanimaju za odnose unutar porodice i šire društvene zajednice, kao i za mogućnosti socijalizacije. Psihijatri i psiholozi, s druge strane, pristupaju porodici kao izvoru prvih modela ponašanja koja dijete treba da usvoji.

Odrastanjem, djeca usvajaju različite modele ponašanja, različite navike počevši od pozitivnih, pa čak i negativnih u zavisnosti od odnosa unutar porodice kao najznačajnijeg faktora razvoja mlade osobe, tako da možemo reći da je odrastanje vrlo dinamičan proces mlade osobe. Polazeći od toga pojedinac se suočava sa različitim problemima, ali i zadacima, odnosno izazovima koji se pred njega postavljaju. Shodno tome, to je i najintenzivnije razdoblje kada se stiče samopouzdanje, razvijaju intelektualne sposobnosti (kognitivno razdoblje), stiču određena znanja (konotivno razdoblje), kao i emotivno sazrijevanje. To svakako podrazumijeva usvajanje različitih navika, sudova, vrijednosti, stavova i sl., ali i izgradnju vlastitog identiteta i potragu za odgovorima na brojna pitanja sa kojima se susreću.

Mladi osjećaju potrebu za druženjem, odnosno uključivanjem u društveni život. Svaka mlada osoba traži identifikovanje, tj. svoje mjesto u nekoj određenoj vršnjačkoj grupi i društvu, odnosno počinje da se identifikuje sa istim. Uključivanjem u određenu skupinu, koja njeguje određene pozitivne vrijednosti i ciljeve, misli se na pozitivne grupe koje poštuju norme i zahtjeve društva, postiže zadovoljavajuće uključivanje pojedinca.

U fazi kada mlada ličnost nije još dovoljno izgrađena, postaje osjetljiva, a različiti uticaji mogu ponašanje i razvoj ličnosti usmjeriti ka asocijalnom (lakši oblik devijantnog ponašanja) ili antisocijalnom ponašanju (teži oblik devijacije). U uslovima koji su manje kontrolisani mladi se udružuju i identifikuju sa grupama koje se odlikuju devijantnim ponašanjem, traže sebi slične, sa istim problemima (psihičke i društvene prirode), a krajnji cilj

¹ *Interesantno je da se u dijelu Njemačke krivično-pravne teorije javljaju i takva mišljenja da se ovdje radi o kriminalitetu lica koja nisu navršila dvadesetpet godina života. (Soner, 1950. godine, str. 108).*

² *Vidi: Marjanović (1998), str. 361.*

njihovog druženja obilježen je nasiljem, zavisnošću, različitim kaznenim djelima i to sve kao sastavni dio kodeksa ponašanja, odnosno rituala grupe. Navedeno ima za posljedicu prouzrokovanje devijantnog ponašanja, a koje vrlo često u većini slučajeva prerasta u delinkvenciju i kaznena djela, te postaje prijetnja, tačnije problem društvu kao cjelini.

Kod maloljetnih delinkvenata današnjice, nije izražen nedostatak samopouzdanja, kao ni smanjena inteligencija. Fizički se ne razlikuju od svojih vršnjaka. Međutim, ponašanje maloljetnih delinkvenata bitno je drugačije od ponašanja ostale djece. To su najčešće vaspitno zapuštena djeca, emocionalno nezrele osobe koje se odlikuju nemogućnošću kontrole svojih emocija u odnosu na zahtjeve koji se postavljaju pred njih. Njihova nestrpljivost je izražena i vidljiva, jer bi htjeli sve da ostvare odmah. Osobina da su u stanju da po svaku cijenu ostvare zamišljeno, takođe, ih izdvaja iz okruženja.

U pogledu faktora koji bitno utiču na društveno neprihvatljivo ponašanje možemo ih svrstati u dvije grupe faktora ili uzroka, i to endogene (unutrašnje-subjektivno psihološke) i egzogene (spoljašnje socio-kulturne).

Za adolescente odrasle u zdravom okruženju potrebno je naglasiti da je bitan kako skladan razvoj ličnosti tako i uspješan društveno prilagođen odnos sa sredinom u kojoj živi.

Veoma bitno je naglasiti da je primaran razvoj djeteta u porodici. Porodica kao institucija može izazvati dvojak efekat u pogledu formiranja i razvoja mlade ličnosti, kao i uvođenja u život mladog čovjeka. Funkcionalna porodica svakako predstavlja najznačajniji faktor u prevenciji devijacije, a naročito delinkvencije kod mladih članova porodice. Kod takvih porodica može se uočiti skladan i harmoničan život, a samim tim i raspoređene obaveze svojih članova.

S druge strane, disfunkcionalna porodica ima negativan uticaj na djecu. Porodice sa teškim materijalnim uslovima u kojima su porodične svađe čin svakodnevnice, a alkoholizam, prostitucija ili droga ne dozvoljavaju kontrolu ponašanja nad djecom u takvom okruženju, uslovljavaju razvoj društveno neprihvatljivog ponašanja djeteta. Takva djeca počinju sa blažim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja ka težim, što dovodi do primjene sankcija prema njima. U težim slučajevima (teška krivična djela) završavaju u ustanovama institucionalnog karaktera, pa i sa kaznom maloljetničkog zatvora.

„Sumirajući tradicionalne napore u suzbijanju delinkvencije, možemo reći da radimo suviše malo i suviše kasno“